

Aikuiskoulutuksen linjaukset työn alla

Pekka Sallila

Opetusministeriö asetti maaliskuussa parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän. Kun Eduskunta antoi hallitukselle vastauksensa esitykseen ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusta koskevaksi laiksi, se samalla edellytti työryhmän pikaista asettamista. Taustalla oli esityksestä eduskunnan sivistysvaliokunnassa ja hallitusryhmissä käyty monivaiheinen kiista ja monien tahojen vahva tyytymättömyys syntyneeseen ratkaisuun.

Työryhmän tehtävänä on selvittää aikuiskoulutuksen tavoitteita ja rahoitusta sekä koulutuksen kysynnän ja tarjonnan yhteensovittamista. Työryhmän tehtävä koskee omaehtoista ja työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta sekä henkilöstökoulutusta. Työryhmä arvioi, riittääkö koulutustarjonta ja miten se vastaa työelämän ja aikuisväestön tarpeita. Se tutkii myös koulutusverkostojen tarkoituksenmukaisuutta ja toimintaedellytyksiä.

Toimeksianto on laaja ja tehtävät merkittäviä, vaikka kysymyksessä on vain ”työryhmä”. Sen tehtävä on mm. laatia ehdotukset elinikäisen oppimisen periaatteelle rakentuvan aikuiskoulutuspolitiikan kehittämislinjoista. Sen tulee myös tehdä ehdotukset aikuiskoulutuspolitiikan toteuttamisen vaatimista resursseista, rahoituksen suuntaamisesta ja rahoituspohjasta. Työryhmän määräaika päättyy 31.12.2002.

Työryhmän puheenjohtajana on vt. kansliapäällikkö Markku Linna. Sen jäsenenä on seitsemän eduskuntapuolueiden edustajaa, minkä lisäksi työhön osallistuu 16-jäseninen asiantuntijaryhmä. Asiantuntijajäsenet tuovat työryhmään vahvan edustuksen järjestöistä, erityisesti työmarkkinajärjestöistä. Opetusministeriössä saatetaan ajatella, että alan asiantuntemus ja viisaus on nykyään asettunut nimenomaan työmarkkinoiden etujärjestöihin. Sivistystyön järjestöistä sitä ei ole paljon löydetty.

Ulkopuolinen voi ihmetellä, miksi selvitystehtävää ei annettu aikuiskoulutusneuvos-

tolle. Sille se olisi sopinut neuvostoa koskevan valtioneuvoston päätöksen ja monipuolisen kokonpanon takia. Tehtävä olisi antanut neuvostolle mahdollisuuden ottaa paikkansa merkittävänä komitealaitoksen elimenä.

Työryhmältä odotetaan erityisesti aikuiskoulutuksen rahoitusta koskevia ehdotuksia. Sillä ei tässä suhteessa ole paljon liikkuma-alaa, kun toimeksiannon enimmäistasona on valtion vuoden 1999 budjetin raami. Vaikka koulutuksen ja aikuiskoulutuksen tilanne ei ole julkisista palveluista vaikein, tiukan linjan jatkuminen johtaa vakaviin ongelmiin. Resurssien puute pakottaa keskittymään kaikkein välttämättömpään, vaikka kehittämishaasteet ovat suuret. Kun käytävissä olevat määrärahat eivät kasva, strategisten painotusten ja valintojen tarve korostuu. Paljon on toki tätä kauttakkin tehtävissä.

Linna työryhmän tehtävä on joka tapauksessa laajempaan keskusteluun aikuiskoulutuspolitiikan tilanteesta ja tulevaisuudesta. Hyvää esimerkkiä näyttää Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA, joka julkaisi huhtikuussa huolella valmistellun raportin koulutuksesta. Siinä on lyhyt, mutta monipuolinen luku myös aikuiskoulutuksesta.

EVA:n näkemys aikuiskoulutuksen tilanteesta on hyvin kriittinen. ”Suurista määrärahoista huolimatta aikuiskoulutuksen tulokset ovat jääneet kyseenalaisiksi.” EVA vaatii, että aikuiskoulutuksen kimppuun on käytävä ensin ripeydellä, sitten pitkäjänteisyydellä. Raportin mukaan pitäisi ripeästi paikata ikääntyvien työntekijöiden osaamisvaje. Pitkäjänteisempää toimintaa siinä suositetaan julkisin varoin tuetun aikuiskoulutuksen tuloksellisuuden parantamiseksi. Ensin mainittu vaatimus on paikallaan, kiireellinenkin. Jälkimmäinen kuulostaa hyvältä, mutta vaatii malttia ja harkintaa.

Tuloksellisuuden vaatimus toimii ammatilli-

sessä ja työllisyyskoulutuksessa. Kun sitä viedään vapaaseen sivistystyöhön, kohdataan suuria ongelmia. Vapaan sivistystyön lähtökohtana on, että laaja-alaiset palvelut ovat kaikkien saatavilla, sosiaalisesti ja alueellisesti lähellä. Tässä suhteessa kansalaisopistoverkosto on avainasemassa. On tärkeää, että kuntien epätasaisia mahdollisuuksia järjestää aikuiskoulutuspalveluja parannetaan. Nyt tilanne näyttää aika huonolta. Tuloksellisuus-ajatelman myötä tilanne heikkenisi ilmeisesti entisestään.

Mielenkiintoinen on EVAn kanta, jonka mukaan valtion aikuiskoulutusrahoitus on jaettava selvästi kahtia, kulttuuripoliittiseen ja tavoitteelliseen osaan. Kansalaisopistojen ja opintokeskusten rahoitus siirtyisi kulttuuripolitiikan puolelle, muun on oltava tavoitteellista. Tavoitteellinen rahoitus pitäisi kytkeä lähinnä 337 näyttötutkintoon, jotka opetushallitus on työelämän kanssa laatinut.

Vapaassa sivistystyössä esitystä voidaan pitää varveluttavana, mutta yhtä hyvin se on mahdollisuus, vähintäänkin selvittämisen arvoinen. Onhan koko koulutusjärjestelmän sanottu hypänneen uusliberalistisen talousajattelun kelkkaan. Äskettäin julkaistussa tutkimuksessa Suomi oli ykköinen koulutuksen sopeutumisessa talouselämän tarpeisiin. Nimenomaan aikuiskoulutuksessa voidaan puhua painopisteen ja ajattelutavan siirtymisestä kulttuuriselta ja sosiaaliselta kentältä taloudelliselle, tehotalouden moraalimaisemaan. Kulttuuripolitiikan suunnalta saattaa löytyä sivistyksellisen aikuiskasvatuksen uudistamiselle luonnollisempi ympäristö, vaikka ei varmaankaan lisää resursseja.

EVAn raportissa arvostellaan aikuiskoulutuspolitiikkaa oppilaitoskeskeiseksi. Raportin mukaan sillä pyritään ennen muuta turvaamaan oppilaitosten toiminta. Mm. ammatillisen lisäkoulutuksen uudistetussa rahanjaossa raportti näkee yleistä oppilaitostukea ilman todellisia tavoitteita. Suunta pitäisi muuttaa oppimis- ja työelämäkeskeiseksi. Tälle kannalle on hyvät perusteet, ja Linnan työryhmältä odotetaan rohkeutta tätä tarkoitaviin ehdotuksiin. Uhkakuvana on, että oppilaitoksia kilpailutetaan työelämän päiväkohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä, mikä merkit-

see laaja-alaisempien perustehtävien jäämistä nykyistä huonommalle hoidolle.

Vaikka raportin näkökulma painottuu vahvasti talouselämään, siinä nostetaan näkyvästi esille myös syrjäytyminen ja pudokkaat. Aikuiskoulutuksen kykyä torjua syrjäytymistä pidetään ”hämmästyttävän heikkona” siitä huolimatta, että toimijoita on ”yllin kyllin” ja rahaa tulee ”lukuisilta eri momenteilta”. Sananvalinta kärjistää ja se vähättelee monien oppilaitosten ja järjestöjen kehityshankkeita ja innovaatioita, mutta kritiikki on oikeutettua. Tietoyhteiskunnan kansainvälisyyden huumassa saattaisi olla aika panostaa vihdoin tälle alueelle nykyistä määrätietoisemmin.

EVAn raportti ei ole ainoa tuore evästys Linnan työryhmälle. Talvelta on muistissa ohjelmapaperi *Vapaan sivistystyön visio 2005*. Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö julkaisi sen monivaiheisen valmistelun jälkeen joulukuussa 2000. Opetusministeriössä on tähän asti saatettu kokea, että tutkintotavoitteisen koulujärjestelmän ulkopuolelle jäävän nonformaalin vapaan sivistystyön suunnittelu ja mitoitus on ongelmallista. Vision valmistumisen jälkeen moneen peruskysymykseen on vastauksia.

Syksyllä valmistuu OECD:n suorittaman aikuiskoulutuksen kansainvälinen maatutkiminta. Aineksia 2000-luvun aikuiskoulutuspolitiikan linjauksiin kertyy senkin ansiosta lisää. Nyt on syytä toivoa, että koulutuspolitiikan päättäjät tutkivat niitä kiinnostuneina, viimeistään siinä vaiheessa, kun seuraavan hallituksen ohjelmatyö alkaa.